

La data de naixement d'En Colom o la fi del darrer tentacle de la destrucció premeditada de la nostra consciència.

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 04-04-2017

Acaba de sortir a la venda l'últim llibre d'En Jordi Bilbeny: “La data de naixement d'En Colom”. Aquí us n'ofereim el pròleg per fer-vos venir ganes de llegir-lo sencer.

Quan ens encarem a la figura d'En Cristòfor Colom topem de sobte amb una contradicció insalvable: com pot ser que un home sense estudis, que ni tan sols sabem si sabia escriure, que no va navegar mai, que no va participar en cap guerra i que no es va moure mai d'Itàlia fins a una edat ja avançada, s'hagi pogut identificar amb el noble, militar, humanista cultíssim, científic, home d'Estat, navegant i descobridor Cristòfor Colom? I, encara: com pot ser que un italià que va viure a Itàlia fins ben bé als 25 anys, un cop a Espanya, ja no es recordés mai més que tenia una llengua pròpia i quan escrivís als seus compatriotes genovesos ho fes en un castellà farcit de catalanades? No us parlo d'una impressió personal, d'una emoció més o menys intel·lectualitzada, sinó d'un fet contrastat i estudiat per la quasi totalitat d'estudiosos i biògrafs seriosos d'En Colom. Tots ells s'han adonat d'un, d'uns quants o de molts dels aspectes que ara us comento i han mirat de salvar-ne la contradicció com han pogut. El qui més hi va aprofundir, sense cap mena de dubte, va ser l'historiador peruà Luis Ulloa. Com ell mateix reconeix, després d'interessar-se per les teories del Colom gallec, que es van posar de moda a les darreries del segle XIX, va anar a espetegar als Colom barcelonins, una nissaga de nobles, militars, eclesiàstics, banquers, comerciants i homes d'Estat dins de la qual hi va situar el Gran Almirall. I per defensar la seva teoria va publicar diversos llibres —ara en francès, ara en català— i va tornar a posar al bell mig la història i del debat historiogràfic la catalanitat d'En Cristòfor Colom. Som al 1927 i al 1928. Barcelona i Catalunya viuen un moment àlgid, tant d'efervescència cultural com de reivindicació política. Salvant-ne totes les distàncies, podríem dir que van ser uns temps que s'assemblen molt als d'ara mateix, en què, finalment, Catalunya ha enterrat el suïcidi autonomista i ha apostat, des de la consulta d'Arenys de Munt, per la via de l'alliberament nacional. Sigui com sigui, els estudis de l'Ulloa, els seus llibres, articles, conferències i la seva correspondència epistolar amb historiadors i arxivers diversos, que ja havien començat a recuperar el nostre passat esborrat en allò que feia referència a la catalanitat del gran navegant, van finalment sucumbir davant del cop d'Estat feixista i la dictadura subsegüent. Però

no només es van silenciar els seus estudis, sinó els de tots aquells que li van fer costat. Mestres, intel·lectuals, escriptors, historiadors, arxivers, professors i polítics, o van ser afusellats o silenciats a la força, o van haver de marxar a l'exili o acceptar les noves raons d'Estat. Tant Franco com Mussolini es van encarregar de vendre al món la idea del Colombo genovès, que, si bé no havia deixat d'anar pul·lulant per la terra en els darrers segles, ara s'imposava amb tota la força i la crueltat del poder absolut. Les raons de l'Ulloa i tota la nova documentació que, rere d'ell, havien exhumat En Carreras Valls i En Mitjana de las Doblas, per posar tan sols els dos exemples més significatius de dos dels més grans investigadors que van estirar i engrossir les teories de l'Ulloa, van quedar sepultades al fossar de la història, mentre els nous acadèmics, professors, periodistes, polítics i intel·lectuals del règim impulsaven i escampaven a tort i a dret la revelació de la nova fe: En Colom era genovès. Estudis, novel·les, pel·lícules i la sonsònia dels manuals d'escola, ho vindrien d'immediat a reforçar. Tot el que no fos assentir aquesta nova veritat era bandejat, escarnit, silenciat, menystingut. I el tema de la catalanitat d'En Colom va esdevenir així, com en les societats primitives, un tabú. O, més ben dit: un tabú acadèmic, perquè, entre la gent, de pares a fills, d'avis a néts, no ha parat mai de transmetre's la certesa que En Colom era català i, més concretament, barceloní. Però els tabús, els prejudicis i les pors atàviques també tenen un final: el de la informació. Tots ho sabem que la ignorància es cura amb llibres. De vegades, però, calen uns quants llibres, especialment si els que ens han pervingut fins avui dia han estat segrestats, manipulats i reescrits per la censura d'Estat. Calen, doncs, més llibres, però també d'altres documents que no siguin estrictament els preparats per l'Estat. Cal obrir el camp de la recerca i de l'estudi, a més a més, a d'altres àmbits com la numismàtica, la vexil·lologia, la ciència nàutica, la cartografia, la teoria política, la filologia, la paleografia, si volem verament ser capaços de comprendre qui era En Colom i a quina cultura pertanyia, o de quina nació era. Jo ara fa exactament 28 anys que no faig res més que això: llegir, llegir i llegir; contrastar, contrastar i contrastar; pensar, pensar i pensar; reinterpretar, reinterpretar i reinterpretar. És a dir, que, mentre el món acadèmic i polític, en un intent de contemporitzar amb el poder intel·lectual i polític espanyol, i no embrutar-se ni gaire ni gens en el fangar del debat sobre la catalanitat d'En Colom, només han fet seguidisme de la fe del Colom genovès, jo no he fet altra cosa que aportar dades, dades i dades. Tanmateix, per sorpresa meua i d'una part notòria de la societat catalana, com més dades, raons i documents aportava, més gran era el seu silenci i més forta la seva ira. De res no han servit els meus sis llibres. De res les desenes d'articles. De res la multitud de conferències i debats. En Colom continua sent oficialment genovès i no s'ha fet cap esforç seriós —cap ni un— per fer-hi front ni des del món acadèmic ni des de cap institució política. Se'n parla —això sí— a cau d'orella, amb la boca petita, com qui no vol la cosa, o com qui sospita que en pot sortir escaldat. El debat seriós, com tantes altres coses serioses del nostre país i de la nostra cultura, continua pendent. Però, si una cosa he après al llarg de la vida, és que l'única manera de transformar la realitat és per mitjà de les nostres accions. I l'única manera de transformar el pensament, i —en aquest cas particular de la nostra història— el sistema de creences, és per mitjà del pensament. D'un pensament que cal que vagi sempre acompanyat de raons, de proves, d'indicis, de documents, de referències, d'estudis. D'un pensament que tingui nervi i, sobretot, musculatura. D'un pensament que tingui profunditat i que no es mogui només, com l'escalètric, en una sola pista, regulat amb un comandament a distància. Massa sovint ens aferrem a idees fabricades per la censura i creiem que si les posem una al costat de l'altra, les mirem fixament i triem, això és una mena de pensament. No. Això és una mena de servitud. Una mena de boira. Una mena de fe. Un ensibornament com qualsevol altre. Una il·lusió. Però el pensament té vida pròpia i està íntimament relacionat amb la comprensió. Per això, sense el pensament no entenem la realitat, sinó que la fem servir de pretext, de cuirassa, de mirall. La convertim, sovint, en una ideologia o en una fe. Per contra, el pensament convulsiona la ment, trenca l'ego, transforma la personalitat i fa que l'individu, més que guiar els fets a cop de fuet, com si dirigís un carruatge, es transformi en el carruatge mateix: en portador de nous fets i noves interpretacions. Fa que l'individu es fongui dins del nou univers que va descobrint i que permet que aflori ara de nou. Amb la catalanitat d'En Colom ha passat exactament igual. Fa quasi un segle que s'aporten dades, proves, arguments, raons, documentació de tota mena. I som ara al punt que, sota el silenci i el silenciament forçats, i més enllà de les trifulques multiseculars perpetrades per la raó d'Estat, apareix un Colom amb una nova fesomia. Un Colom més versemblant al Colom de la història real: un científic, un revolucionari, un humanista, un explorador, un ésser profundament religiós, un antiesclavista, un home d'Estat. Res, doncs, a veure amb el Colom genovès, plebeu i analfabet. Però, sobretot i fonamentalment, sorgeix amb una nova fulgència un Colom molt vell, que es mor al final d'una llarga vellesa, com reconeixen un munt de cronistes i biògrafs. Un Colom que arrossega, també en morir, una malaltia crònica, que ja al quart viatge el paralizaria totalment, i que només podia haver desenvolupat fins a aquest extrem si tenia molts més anys que els que la història oficial ens diu que tenia. Llavors i en conseqüència, el tema de l'edat és un tema crucial per saber si continuem parlant del Colom genovès o del Colom català. Si ens cenyim a la documentació que ens assegura que el llaner italià va néixer al 1451, en resultaria que, en el moment d'arribar a Portugal al 1472, tindria vint-i-un anys. I quan torna victoriós a Barcelona, al 1493, quaranta-dos. En canvi, el Pare Cases, en descriure'ns aquests dos punts crucials de la vida d'En Colom, ens assegura que tant a Portugal com a Barcelona ja era un home vell, amb tots els cabells blancs i d'una presència venerable. Torna a saltar a la vista que continuem parlant de dos homes diferents. Els acadèmics italians i espanyols i, darrera d'ells, ja tota la resta d'acadèmics, defensen que el Colom navegant i descobridor era el Colom jove italià. Per contra, molts erudits, biògrafs, escriptors i investigadors, que no tenien ni tenen les mateixes servituds amb el poder, ja des del segle XIX, defensen —i defensem— que, d'una lectura atenta dels cronistes i dels textos estrictes d'En Colom —encara que siguin còpies posteriors—, el Gran Almirall era un home molt més vell, moltíssim més vell. Amb tot, en no

tenir més referències documentals que les del Colom genovès, hom ha tancat files a l'entorn d'aquests papers i els ha agafat —com ja he dit un munt de cops— com una fe. Tant se'ls en fotia que la resta d'escrits desmentissin aquestes dades un i un altre cop. Tant se'ls en fotia que ara el rei Ferran i ara els cronistes ens el descrivissin com un ancià. Tant se'ls en fotia que En Colom mateix també s'autorepresentés com un home proper als cent anys i es comparés amb Abraham. Tant se'ls en fotia que les dades i referències que dona En Colom de la seva vida, una vegada ben computades, també el fessin un ancià de més de setanta anys, en alguns casos, i de més de vuitanta en uns altres. Ells continuaven atrapats als documents del Colom genovès. Però des de l'Ulloa ençà, la possibilitat que el Descobridor fos el barceloní Joan Colom i Bertran, ha anat prenent més i més força. Si bé als anys vint l'Ulloa no va poder comptar amb tota la documentació genealògica que avui tenim d'aquesta família, ell ja va assenyalar molt decididament En Joan Colom. I així també ho van fer En Carreras Valls i En Mitjana de las Doblas i tot un tou in comptable d'investigadors, malgrat no tenir-ne una certesa categòrica i definitiva. Ara bé: des dels anys noranta s'han donat a conèixer més testaments i documentació diversa d'aquesta família barcelonina dels Colom i, també, d'En Joan Colom. Ara sabem que va ser tonsurat al 1425 i que al 1419 el seu avi el cita en el seu testament i l'esmenta com a «Joanet», la qual cosa fa pressuposar que devia néixer pels volts del 1415. És, doncs, aquest Colom, l'únic de la història —i de la història documental— que per la seva edat es pot identificar amb el Colom descobridor. Fins ara, el podíem identificar amb En Joan Colom pel nom, pel cognom, pels noms dels seus germans, fills i parents, per la ideologia, per la família, per l'heràldica, per la filosofia política, pels càrrecs que exerceix, pels llocs on el trobem, per la tradició oral i per la tradició historiogràfica catalana dels segles XV, XVI, XVII, XVIII i XIX. Però ara el podem finalment també identificar per l'edat i per la seva data de naixement. Hi ha hagut, per descomptat, intents continuats perquè aquesta identificació no fos mai possible. Abans, fins i tot, els esforços s'havien destinat a no proclamar en públic que En Colom era català. I el més dolorós és que això s'ha fet des de Catalunya, per investigadors catalans i des d'un centre destinat a difondre —en teoria— la catalanitat d'En Colom. Mentre jo anava identificant un i altre cop el Descobridor amb En Joan Colom, ells treien tota mena d'argücies per negar-ho. Primer exposaven que no era del tot cert que fos català. Que podia ser gascó i, fins i tot, genovès, com ara recentment s'ha tornat a postular. I m'educaven dient-me de bones maneres que no calia ser radical. Però a mesura que, a través de les meves publicacions, llibres, conferències, entrevistes, documentals, i a través de la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya, on havia pertangut fa anys, i de l'Institut Nova Història, on avui pertanyo, la societat catalana s'ha convençut que En Colom només podia ser català, ara s'han tret de la màniga que no ho podia ser o bé perquè era massa vell o bé perquè era mort. I, desconixedors del dret català medieval, s'han acabat inventant una mort fictícia per continuar-ho sostenint al preu que sigui, i a despit, encara, dels múltiples documents en què apareix viu de la manera més natural. Som davant d'un debat historiogràfic? O som davant d'una nova jugada bruta, perquè la veritat no es conegui, a canvi que ells puguin persistir en la meua desqualificació personal i professional? Com que es tracta d'això darrer, vull aprofitar per denunciar també aquí que, al nostre país, avui per avui, es continua falsejant la informació i menystenint i obliterated la documentació a fi que no es pugui saber que En Joan Colom i Bertran era en realitat En Cristòfor Colom. Aquest llibre tracta justament d'això. D'aquesta polèmica, d'aquest debat, d'aquestes desqualificacions infonamentades. Aquest llibre parla de dalt a baix de la manipulació i de la censura d'Estat. De com s'ha esborrat la nostra història premeditadament i insidiosa. De com s'ha esborrat la catalanitat d'En Colom. I ara, però, parla també de com restaurar-ne un bocí. De com recuperar-ne un home. De com dotar-lo de la seva personalitat real. Però, a més a més, i fonamentalment, aquest llibre vol vindicar-se com la proposta més versemblant per poder identificar d'una vegada per totes el Colom descobridor amb En Joan Colom i Bertran, ciutadà de Barcelona. Potser així el tentacle multiseccular de la censura començarà a desaparèixer definitivament. Si l'arrenquem també de la nostra ment. Ara bé: perquè això passi, alguna cosa s'ha de moure en la nostra societat. Hem de començar a comprendre que la història no és només un llibre o una assignatura, sinó un endoll imprescindible del nostre psiquisme i de la nostra espiritualitat. Un microscopi de l'ànima, un mirall del món, una brúixola del futur. Una porta oberta a la consciència. Si no ens la prenem seriosament, continuarem, com a poble, repetint els mateixos errors. Avui, demà i sempre. I avançarem, com sembla que avancem, cap a un futur en llibertat, amb els mateixos dogmes i la mateixa arrogància amb què els inquisidors cremaven llibres i persones. Amb la mateixa arrogància, però també amb la mateixa inconsciència. I ens convertirem en còmplices —tan directes com vulgueu, però en còmplices al cap i a la fi— si no ens posicionem i no comencem a capgirar aquesta gran presa de pèl col·lectiva, aquest alienament transgeneracional i infinit, majorment ara que s'ha descobert i ha deixat de ser un misteri que per fer una truita s'han de trencar els ous. Aquest llibre també és una nova oportunitat per capgirar la nostra actitud envers nosaltres mateixos. Per fer-nos una mica més dignes i una mica més lliures. Però, sobretot, una mica més informats. O molt més informats. Perquè, al capdavant, la informació ho és tot. Ens en nodrim àvidament com la més preuada de les menses etèries que ens nodreixen l'esperit. Ens en nodrim o ens en servim. O esdevenim —com assenyalaria el gran Espriu— els seus més humils servidors, sota els peus de tots. Jo ja n'he fet la tria. Aquí en teniu el resultat.

Jordi Bilbeny

El Barracar, Arenys de Munt, 19 de febrer del 2017